ហេតុអ្វីបានជាវៀតណាមឈ្លានពានកម្ពុជា

និពន្ធដោយ: ស្ទីហ្វិន ហ្សេ ម៉ូរីស

ប្រែសម្រួលដោយ: នួន សុខវ៉ាង

វប្បធម៌នយោបាយ និង មូលហេតុនៃសង្គ្រាម

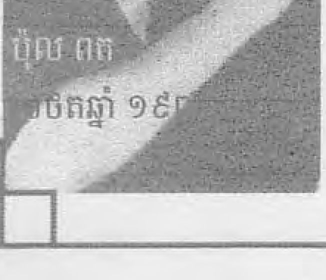

វាចាអ្នករៀបរៀង

ដោយយល់ឃើញថា សៀវភៅឈ្មោះ " **ហេតុអ្វីបានជាវៀតណាមឈ្លានពានកម្ពុជា** " របស់លោក ស្ទីហ្វិន ម៉ូរីស មានប្រយោជន៍សំខាន់សម្រាប់កូនចៅខ្មែរជំនាន់នេះនិងជំនាន់ក្រោយ ដើម្បីដឹងនិងយល់អំពីកលល្បិចរបស់យួន ក្នុងការវាតទីនិងពង្រីកអនុត្តរភាពរបស់ខ្លួនមកលើអធិបតេយ្យរបស់ខ្មែរ ខ្ញុំបានឆ្លៀតពេលប្រែសម្រួលភាគខ្លះៗដែលទាក់ទិនពីរឿងខ្មែរនិងយួន ក្នុងគោលបំណងផ្សព្វផ្សាយជាតុពិតនៃប្រវត្តិសាស្ត្រឱ្យបានជ្រួតជ្រាបក្នុងមជ្ឈដ្ឋាននៃប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរទូទៅ ។ សៀវភៅនេះនឹងជំរាបលោកអ្នក ថាតើថ្ងៃ ៧មករា១៩៧៩ ជាថ្ងៃអ្វី ? តើជាថ្ងៃដែល **បរទេសស្រោចស្រង់ជីវិតខ្មែរដោយចេតនា** ឬជាថ្ងៃដែល **បរទេសឈ្លានពានខ្មែរដោយចេតនា** ? ខ្ញុំសូមអភ័យទោសអំពីសំណាក់អស់លោកអ្នកអានផងដែរ បើសិនជាមានការផ្តាំផ្តងក្នុងសំនួនវោហារឃ្លោងឃ្លា ។ ខ្ញុំនឹងរង់ចាំទទួលជានិច្ចនូវគ្រប់ការរិះគន់ស្ថាបនាទាំងឡាយដែលអាចកើតមានឡើងដោយថាហេតុ ។

ខ្ញុំសូមថ្លែងអំណរគុណជាអតិបរមាចំពោះលោក **ហ្វ្រេងគ្លីន លី** (Franklin Ly) ដែលបានបរិច្ចាគធនធានរបស់លោកក្នុងការជួយបោះពុម្ពចម្លងសៀវភៅនេះ ។ សូមលោកនិងក្រុមគ្រួសារបានសម្រេចនូវបំណង**ល្អ**គ្រប់យ៉ាងក្នុងជីវិតរបស់លោក ៕

ដោយការរាប់អានដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ពីខ្ញុំ

នួន សុខវ៉ាង

មាតិការឿង

១- ឧទ្ទិសកថា

២- វាចាអ្នករៀបរៀង

៣- ពាក្យបំព្រួញ ទំព័រ២

៤- ជំពូកមួយ: ឫសគល់នៃជម្លោះ ទំព័រ៣

៥- ជំពូកពីរ: ការងើបឡើងជាសាធារណៈ និងការធ្លាក់ចុះជាសម្ងាត់នៃយុទ្ធសាមគ្គីភាពយួននិងខ្មែរកុម្មុយនិស្ត: ១៩៧០-១៩៧៥ ទំព័រ២៧

៦- ជំពូកបី: នយោបាយការបរទេសរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ: ១៩៧៥-១៩៧៨ ទំព័រ៥០

៧- ជំពូកបួន: ការបែកបាក់យុទ្ធសាមគ្គីភាពនៅឥណ្ឌូចិន ទំព័រ៦៨

៨- ជំពូកប្រាំ: យុទ្ធសាស្ត្របែកផ្លូវគ្នារបស់សូវៀតនិងវៀតណាមចំពោះកម្ពុជា ទំព័រ៩៦

៩- ជំពូកប្រាំមួយ: ផលវិបាកនៃការឈ្លានពានរបស់វៀតណាម ទំព័រ១០៨

១០- កំណត់សម្គាល់ ទំព័រ១២១

ហេតុអ្វីបានជាវៀតណាមឈ្លានពានកម្ពុជា

និពន្ធដោយ ស្ទីហ្វិន ជេ ម៉ូរីស
ប្រែសម្រួលដោយ នួន សុខរ៉ាង

Why Vietnam Invaded Cambodia

Stephen J. Morris

Political Culture
And
The Causes Of war

វប្បធម៌នយោបាយ

និង

មូលហេតុនៃសង្គ្រាម

ពាក្យបំព្រួញ

១_ក.ក.វ.ត.	ការិយាល័យ កណ្តាលសំរាប់ វៀតណាមខាង ត្បូង
២_ក.ប.	កម្ពុជា ប្រជាធិបតេយ្យ
៣_ ក.អ.	កុម្មុយនិស្ត អន្តរជាតិ
៤_ កុម.	កុម្មុយនិស្ត
៥_ខ.ក.	ខ្មែរ ក្រហម
៦_ខ.វ.	ខ្មែរ វៀតមិញ
៧_ប.ក.ក.	បក្ស កុម្មុយនិស្ត កម្ពុជា
៨_ប.ក.ថ.	បក្ស កុម្មុយនិស្ត ថៃ
៩_ប.ក.វ.	បក្ស កុម្មុយនិស្ត វៀតណាម
១០_ប.ក.ស.ស.	បក្ស កុម្មុយនិស្ត សហភាព សូវៀត
១១_ប.ក.ឥ.	បក្ស កុម្មុយនិស្ត ឥណ្ឌូចិន
១២_ប.ព.	ប៉ុល ពត
១៣_វ.ក.	វៀត កុង
១៤_វ.ជ.	វៀតណាមខាង ជើង
១៥_វ.ត.	វៀតណាមខាង ត្បូង
១៦_វ.ម.	វៀតមិញ
១៧_ស.ប.ច	សាធារណរដ្ឋ ប្រជាមានិត ចិន
១៨_ស.ប.ប.ក.	សាធារណរដ្ឋ ប្រជាមានិត ប្រជាធិបតេយ្យ កូរ៉េ
១៩_ស.រ.អ.	សហ រដ្ឋ អាមេរិក
២០_ស.ស.	សហភាព សូវៀត
២១_ស.ស.វ.	សាធារណរដ្ឋ សង្គមនិយម វៀតណាម
២៣_ស.ស.ស.ស.	សាធារណរដ្ឋ សង្គមនិយម សហភាព សូវៀត

ជំពូកមួយ

១_ឫសគល់នៃជម្លោះ

យួនកុម្មុយនិស្តនិងខ្មែរ,១៩៣០_១៩៧០

ក្នុងរយៈពេលជាង៥០ឆ្នាំ វៀតណាមកុម្មុយនិស្តបានធ្វើការឃោសនាប្រកបដោយជោគជ័យ អំពីប្រវត្តិ-សាស្ត្ររបស់ជាតិគេ ថាជានិមិត្តរូបដ៏យូរលង់មួយនៃរឿងនិទាននៅក្នុងគម្ពីគ្រិស្តសាសនារបស់ ដេវីឌ ប្បាំងនឹងយក្ខបរទេស (ហ្គោលីយ៉ាត) ចិន បារាំង និងអាមេរិកាំង ។ ទោះជារឿងនិទាននេះពិតយ៉ាងណាក៏ដោយ ការណ៍ពិតវាបានយ៉ាងច្រើនណាស់ត្រឹមតែពាក់កណ្តាលប៉ុណ្ណោះ ។ គេបានលាក់នូវការពិតមួយផ្នែកធំនៃប្រវត្តិសាស្ត្រវៀតណាម គឺការដែលថាមវន្តអាណាចក្រនិយម (អាណានិគមដែលមានថាមពល) នៃជនចំណាកស្រុកពីប្រទេសចិនដែលបានធ្វើដំណើរជានិរន្តទៅទិសខាងត្បូងនិងទិសខាងលិច ដើម្បីច្បាំងដណ្តើមយកប្រទេសជិតខាងតូចតាចនិងទន់ខ្សោយ ហើយនិងបានបំផ្លិចបំផ្លាញនូវវប្បធម៌របស់គេនៅពេលដែលខ្លួនធ្វើនិគមកិច្ចទៅលើប្រទេសទាំងនោះ ។

២_នយោបាយក្រៅប្រទេសបែបបុរាណរបស់វៀតណាមចំពោះកម្ពុជា:

អាណាចក្រវៀតណាមបានចាប់ផ្តើមនៅដីសណ្តទន្លេក្រហមនៃប្រទេសវៀតណាមសព្វថ្ងៃ កាលពីកន្លះសហស្សវត្សមុនគ.ស. ។ ការរីកសាយនៃអាណាចក្រវៀតណាម ដំបូងឡើយគឺការប៉ះទង្គិចគ្នាជាមួយជនជាតិចាម កាន់ព្រាហ្មណ៍សាសនានៃអាណាចក្រចម្ប៉ា ដែលលូតលាស់ចម្រើនហើយដែលសព្វថ្ងៃគេហៅវៀតណាមកណ្តាល ។ ក្រោយពីសង្គ្រាមក្ដៅគគុកអស់រាប់សតវត្ស ជាមួយរាជវង្សយួនភាគខាងជើង ប្រទេសចម្ប៉ាបានត្រូវបាត់បង់មួយផ្នែកធំនៅក្នុងពាក់កណ្តាលទីពីរនៃសតវត្សទី១៥ ។ ជនជាតិចាមដែលនៅសេសសល់ ទីបំផុតត្រូវគេសម្លាប់រង្គាល រត់ខ្ចាត់ខ្ចាយបោលស្រុកនៅចុងសតវត្សទី១៧ ។ រាជវង្សចាម ព្រមទាំងជនភៀសខ្លួនចាម៥០០០នាក់បានរត់ទៅជ្រកកោននៅប្រទេសកម្ពុជាក្នុងឆ្នាំ១៦៩២ ។ សព្វថ្ងៃ មាននៅសល់ជនជាតិចាមខ្លះដែរនៅវៀតណាម តែនៅឆ្នាំ១៩៦០ ចំនួនមនុស្សមានតែ២៨,០០០នាក់ប៉ុណ្ណោះ បើប្រៀបធៀបនឹង៣០,០០០គ្រួសារ នៅសតវត្សទី១១ ។

ខ្មែរ ដែលជាក្រុមជាតិពន្ធធំជាងគេ ហើយដែលមានប្រទេសនិងប្រជាជនជាម្ចាស់ទឹកដី គឺជាមុខព្រួញទីពីរដែលអារ្យធម៌ដ៏ល្បីល្បាញបានត្រូវបំផ្លិចបំផ្លាញក្រោមកណ្តាប់ដៃយួន ។ អារ្យធម៌ខ្មែរសម័យអង្គរបានរីកឡើងខ្ពស់ត្រដែតដល់កំពូលនៅសតវត្សទី១៣ ។ តែអារ្យធម៌នេះក៏ត្រូវបានធ្លាក់ចុះមកវិញក្នុងសតវត្សជាបន្តបន្ទាប់ មួយផ្នែកធំតាមរយៈសង្គ្រាមដែលជាស្នាដៃរបស់សៀម ។ ទឹកន្លែងសព្វថ្ងៃដែលគេហៅវៀតណាមខាងត្បូង ជាទឹកដីដែលខ្មែរធ្លាប់រស់នៅ មុនការមកដល់នៃជនជាតិវៀតណាមក្នុងសតវត្សទី១៧ ។ ប៉ុន្តែ នយោបាយបូរណភាព

ទឹកដីបានត្រូវកាត់ផ្តាច់ម្តងបន្តិចៗទៅឱ្យអធិរាជវៀតណាម ។ មកដល់ចុងសតវត្សទី១៨ ទឹកដីខ្មែរចេះតែរួញទៅៗ។

វប្បធម៌ និងស្ថាប័នជាច្រើនរបស់វៀតណាម គឺជាលទ្ធផលដ៏សម្បើមលើសលប់ ដែលគេបានរៀនក្បួនពីចិន ។ វៀតណាមបានអនុវត្តទស្សនសាកលរបស់ចិន ។ ឧទាហរណ៍: អធិរាជវៀតណាមជាអ្នកទទួលរាជសម្បត្តិពីព្រះអាទិទេព ។ ដូច្នេះ បរទេសត្រូវតែខ្លបខ្លាចអំណាចខ្លួន ។ យោងតាមគំរូស្តេចចិន បានតម្រូវឱ្យស្តេចយួនបង្កើតនូវប្រព័ន្ធទំនាក់ទំនងជាអន្តរជាតិមួយ ដើម្បីផ្តោតលើ **ការយកប្រទេសជនៃជាក់ជាចំណុះ** ។ ប្រទេសជិតខាងរបស់វៀតណាមត្រូវតែបញ្ជូន"បេសកជន និងសួយសាអាករទៅថ្វាយអធិរាជយួនតាមកំណត់ ដើម្បីថ្លែងនូវការដឹងគុណដែលជាទំនៀមទម្លាប់របស់គេ" ។

ស្តេចយួនធ្វើតម្រាប់តាមចិននេះ គឺដើម្បីតាំងខ្លួនជាចៅហ្វាយនៃអ្នកជិតខាងរបស់គេ ។ ឧទាហរណ៍: វៀតណាមបានចាត់ទុកអារ្យធម៌ខ្មែរថាជា "មនុស្សព្រៃទល់ដែន" ជាពាក្យដែលចិនប្រើសម្រាប់សម្គាល់ជនជាតិភាគតិចមិនមែនចិន នៅក្នុងសម័យសន្តតិវង្សជិន ។ ប្រទេសជាតិខ្មែរបានត្រូវគេហៅថា "ប្រទេសនៃពួកមនុស្សព្រៃលើ" (the country of the upper barbarians)។

តែទោះយ៉ាងណាក៏ដោយ ការប៉ុនប៉ងរបស់ស្តេចយួនក្នុងការចម្លងយកមេរៀនពីចិននេះ បានត្រូវរាំងស្ទះដោយភាពជាក់ស្តែងផ្នែកភូមិសាស្ត្រ: ចិនជាប្រជាជាតិដ៏ធំមួយដែលឥទ្ធិពលវប្បធម៌និងសេដ្ឋកិច្ចគ្មានប្រទេសជិតខាងណា នៅអាស៊ីខាងកើតនិងអាស៊ីអគ្នេយ៍ អាចប្រកួតជាមួយបានឡើយ ។ ផ្ទុយទៅវិញ វៀតណាមជាប្រទេសមួយដែលមានឥទ្ធិពលមធ្យមនៅក្នុងតំបន់ ហើយដែលកម្លាំងក៏ប្រហាក់ប្រហែលគ្នានឹងគូប្រកួតជិតខាងរបស់គេដែរជាអាទិ៍គឺ សៀមនិងភូមា ។ ហេតុនេះ ទស្សនៈជាថានាទុក្រមនៃនយោបាយអន្តរជាតិដោយចិន និងវៀតណាមបានផ្តល់នូវភាពប្រាកដនិយមដែលទាក់ទងនឹងឥទ្ធិពលចិននៅក្នុងតំបន់ ប៉ុន្តែគ្មានន័យអ្វីទេចំពោះមធ្យោបាយរបស់វៀតណាមទៅលើអ្នកជិតខាងជាច្រើនរបស់គេ ហើយចេះតែបន្តប្រកួតប្រជែងដោយអ្នកជិតខាងខ្លាំងមួយទៀត គឺសៀម ។ នៅពាក់កណ្តាលទីមួយនៃសតវត្សទី១៩ អ្នកជិតខាងដែលយួនចាត់ទុកថាជាចំណុះរបស់គេនោះ គឺមានតែរាជវាំងហ្លួងព្រះបាងនិងវៀងចាន់ *(ទីក្រុងទាំងពីរស្ថិតនៅក្នុងប្រទេសលាវសព្វថ្ងៃ)* និងរាជវាំងភ្នំពេញ*(សព្វថ្ងៃជារាជធានីនៃប្រទេសកម្ពុជា)* តែប៉ុណ្ណោះ ។

អធិរាជយួនបានចាប់ជ្រៀតជ្រែកចូលនយោបាយផ្ទៃក្នុងរបស់កម្ពុជាយូរអង្វែងមកហើយ គឺតាំងពីមុនប្រទេសវៀតណាមរួមចូលគ្នាក្នុងឆ្នាំ១៨០២ម្ល៉េះ ។ ជារឿយៗ នៅក្នុងកំលុងសតវត្សទី១៨ វៀតណាមតែងតែឆ្លើយតបទៅនឹងការហៅរកជំនួយ (ជំនួយយោធា) ពីស្តេចខ្មែរដែលដណ្តើមរាជ្យគ្នា ដោយស្តេចខ្មែរម្នាងទៀតរត់

ទៅពឹងសៀម ។ តែជាទូទៅ អធិរាជយួនចូលចិត្តគ្រប់គ្រងដោយប្រយោល ។

នៅដើមសតវត្សទី១៩ ក្រោយពីបានលេបយកទឹកដីភាគខាងត្បូងនៃកម្ពុជាមួយផ្នែកធំបានហើយ វៀតណាមបានបង្កើនភារកិច្ចរបស់គេជាលំដាប់លំដោយ នៅក្នុងប្រទេសដ៏រាវស្តួចដែលជាអ្នកជិតខាងរបស់ខ្លួន ។ នៅឆ្នាំ១៨១៣ ក្រោយពីបានចូលរួមក្នុងការលើក អ្នកអង្គចន្ទ (ព្រះបាទអង្គចន្ទ) ឱ្យឡើងសោយរាជ្យ យួនបានធ្វើជាអាណាព្យាបាលលើកម្ពុជា ។ ប៉ុន្តែ ក្រោយពីអ្នកអង្គចន្ទសុគតទៅនៅឆ្នាំ១៨៣៤ អធិរាជយួនក្រុងហ្វេបានយកកម្ពុជាទាំងមូលធ្វើជាខេត្តរបស់ខ្លួន ។ ឯពួកអណិកជនចិន ដែលធ្វើអន្តោប្រវេសន៍ចូលមកវៀតណាម ត្រូវអ្នកដឹកនាំយួនក្រោយៗមកទៀតបញ្ចុះបញ្ចូលឱ្យមករស់នៅកម្ពុជា ។

នៅក្រោមអាណានិគមរបស់ខ្លួននាកំលុងឆ្នាំ១៨៣០ យួនបានបង្ខិតបង្ខំខ្មែរឱ្យទទួលយកវប្បធម៌របស់គេ ។ មិនត្រឹមតែបានបញ្ជូនអ្នករដ្ឋការរបស់គេមកស្រុកខ្មែរប៉ុណ្ណោះទេ តែគេថែមទាំងបានព្យាយាមប្តូរសម្លៀកបំពាក់ ភាសា និងកសិកម្មរបស់ខ្មែរទៀតផង ។ យួនសង្ឃឹមទៀតថា គេនឹងអាចបញ្ចូលសាសនាមហាយានរបស់ចិន_យួនមកក្នុងសាសនាថេរវាទរបស់ខ្មែរ ។ ខ្មែរភាគច្រើនយល់ឃើញថា វប្បធម៌ចក្រពត្តិយួនមានភាពក្រអឺតក្រអោងជាងចក្រពត្តិសៀម ។ ហេតុនេះហើយ បានជាអធិរាជយួនបានចាត់ទុកខ្លួនគេថាជាសត្រូវស្ងួពូជរបស់ខ្មែររហូតមកទល់សព្វថ្ងៃនេះ ។

៣_នយោបាយក្រៅប្រទេសបែបបុរាណរបស់ខ្មែរចំពោះវៀតណាមៈ

ជិតពីរសតវត្ស មុនពួកអាណានិគមបារាំងមកដល់នៅពាក់កណ្តាលសតវត្សទី១៩ ទំនាក់ទំនងរបស់ខ្មែរជាមួយវៀតណាម គឺគ្មានអ្វីក្រៅពីស្តេចខ្មែរឈ្លោះដណ្តើមរាជ្យគ្នា ហើយរត់ទៅរកយួនឱ្យជួយតែប៉ុណ្ណោះឡើយ ។ ជារឿយៗ ស្តេចខ្មែរតែងតែអំពាវនាវរកជំនួយទ័ពពីអធិរាជក្រុងហ្វេ ដើម្បីកម្ចាត់គូរប្រជែងរបស់ខ្លួន ។ ពួកម៉ាឡេ ចាម និងសៀមបានត្រូវភាគីខ្មែរឯទៀតហៅរក ដើម្បីជាជំនួយក្នុងគោលបំណងដូចគ្នា ។ ប៉ុន្តែនៅដើមសតវត្សទី១៨ សៀមនិងយួនបានក្លាយជាកត្តាចម្បងនៃជម្លោះផ្ទៃក្នុងរបស់ខ្មែរ ។ នៅសតវត្សទី១៨ កម្ពុជាធ្លាក់ខ្លួនជាប្រទេសចំណុះគេ ដែលអ្នកដឹកនាំតែងរត់រកការគាំពារពីសៀម ឬពីយួនជានិច្ច ។ ស្តេចនៃប្រទេសទាំងពីរនេះតែងបានលាភសក្ការៈ តាមបែបសម្បទានពីស្តេចខ្មែរវិញនូវទឹកដីខ្មែរដ៏ធំសម្បើម ។ ប្រទេសជិតខាងដ៏ធំទាំងពីរនេះក៏បានតម្រូវផងដែរឱ្យខ្មែរបន្តធ្វើជាអ្នកនៅក្រោមបង្គាប់របស់ខ្លួន តាមរយៈសួយសារអាករជាសម្ភារៈ និងសួយសារអាករជានិមិត្តរូប ។

រហូតមកដល់ដើមសតវត្សទី១៩ ទើបវៀតណាមបានរួបរួមគ្នា ។ ការរួមគ្នារបស់វៀតណាមបានបង្កើត

នូវកម្លាំងដ៏ខ្លាំងលើសលប់មួយក្នុងការគំរាមកំហែងឧត្តរជីវិត *(ការគង់វង្សជីវិត)* របស់កម្ពុជា ។

ពេញមួយសតវត្សទី១៩ ទំនាក់ទំនងរបស់ខ្មែរជាមួយយួនបានឆ្លងកាត់នូវព្រឹត្តិការណ៍ជាច្រើន ។ ចាប់ពីឆ្នាំ ១៧៩៤ដល់១៨០៦ ក្នុងពេលដែលយួនកំពុងជាប់ដៃធ្វើសង្គ្រាមស៊ីវិល កម្ពុជាស្ថិតនៅក្រោមឥទ្ធិពលស្តេចសៀម ។ ពីឆ្នាំ១៨០៦ដល់១៨១៤ ជាលើកទីមួយហើយដែលខ្មែរស្ថិតនៅក្រោមអាណាព្យាបាលភាពរបស់សៀមនិងយួន ។ ពីឆ្នាំ១៨១៤ដល់១៨៣០ អាណាព្យាបាលភាពរបស់យួនមានសារៈសំខាន់ណាស់ ។ ក្រោយឆ្នាំ១៨៣០ ឥទ្ធិពលវៀតណាមកើនខ្លាំងឡើង បណ្តាលឲ្យមានការទាមទារផ្តាច់ទឹកដីខ្មែរជាច្រើននៅចន្លោះឆ្នាំ១៨៣៥ និង១៨៤៥ ។ កម្ពុជាបាត់បង់ឯករាជ្យ ស្ថិតក្រៀមស្រពោនរហូតធ្លាក់ខ្លួនជា **ប្រទេសអាណាព្យាបាល** (a protectorate) នៃអ្នកជិតខាងទិសខាងកើតរបស់ខ្លួន ។

នៅក្នុងដំណាក់កាលនោះ ការឈ្លបរះបោររបស់សរបស់របស់ប្រជាជនប្រចាំងនឹងសៀម ហើយជាពិសេសប្រចាំងនឹងយួនក៏កើតមានឡើង ។ យូរៗម្តង តែងមានការប្រឈមមុខគ្នាតាមផ្លូវទ័ពពីអ្នកជិតខាងណាមួយ ជាមួយនឹងកងកម្លាំងទ័ពខ្មែរនៅក្នុងទឹកដីដែលគេដណ្តើមយក ។ ប៉ុន្តែ គេមិនដែលឃើញមានការវាយប្រយុទ្ធណាមួយដែលបង្ហាញថាខ្មែរបងបានប្រទេសជិតខាងរបស់គេឡើយ ។ មេដឹកនាំខ្មែរ ជាពិសេសស្តេចខ្មែរ មិនដែលបានតតាំងជា-មួយអ្នកជិតខាងខ្លួនទាំងពីរនៅពេលតែមួយម្តងណាឡើយ ។ ជានិច្ចកាល ជ័យជំនះទៅលើសត្រូវម្ខាង តែងតែតម្រូវឲ្យមានអនុសញ្ញាពីសត្រូវម្ខាងទៀត បើសិនជំនួយរបស់គេជាជំនួយលាក់មុខ ។ ហេតុនេះ បើទោះជាមេដឹកនាំខ្មែរអាចត្រូវជាអ្នកទទួលកំហុសចំពោះប្រសិទ្ធិភាពនៃសម្ពន្ធមិត្តរបស់គេក៏ដោយ ពួកគេគ្រាន់តែជាអ្នកប្រជេញតាមនយោបាយប្រឈមមុខខាងផ្នែកយោធាជាមួយនឹងអ្នកជិតខាងណាដែលមានឥទ្ធិពលខ្លាំងជាងប៉ុណ្ណោះ តាមរយៈតក្កវិជ្ជា *(ភាពសមហេតុសមផល)* នៃការថ្លឹងថ្លែងកម្លាំងរបស់សម្ពន្ធមិត្ត ។ ទង្វើនេះមិនត្រឹមត្រូវទេ តែគេត្រូវទទួលស្គាល់ថា ការណ៍ពិតវាត្រូវតែអញ្ចឹង ។

៤_វៀតណាមកុម្មុយនិស្តនិងវប្បធមបដិវត្តកុម្មុយនិស្តអន្តរជាតិ

មហិច្ឆតារបស់យួនកុម.នៅលាវនិងកម្ពុជា មិនត្រឹមតែជាលទ្ធផលនៃនយោបាយវប្បធម៌ជាប្រពៃណី និងបែបផែនចិត្តគំនិតរបស់គេប៉ុណ្ណោះទេ ។ លើសពីនោះទៅទៀត ការលោភលន់នេះបានត្រូវបញ្ជាក់ដោយទស្សនៈថ្មីៗរបស់កុម្មុយនិស្តអន្តរជាតិ *(ក.អ.)* ដែលត្រួតត្រាដោយសហភាពសូវៀត ហើយដែលនៅក្នុងនោះមាន ង្វៀនអាយកុក ឬហូជីមិញ *(ស្ថាបនិកនៃចលនាយួនកុម្មុយនិស្ត)* ជាមន្ត្រីយ៉ាងសកម្មម្នាក់ផង ។

ង្វៀនអាយកុកជាសមាជិកស្ថាបនិកម្នាក់នៃបក្សកុម្មុយនិស្តបារាំង ដែលបានបែកចេញពីបក្សសង្គមនិយម

បារាំងនៅឆ្នាំ១៩២០ ពីរឿងមិនស្មោះត្រង់នឹងក.អ. ។ នៅឆ្នាំ១៩២៣ គាត់បានចាកចេញពីប្រទេសបារាំងដោយលួចលាក់ តាមការអញ្ជើញរបស់ថ្នាក់ដឹកនាំក.អ. ដើម្បីចូលរួមក្នុងការហ្វឹកហ្វឺនដ៏ខ្លីមួយនៅការិយាល័យផ្នែកបូព៌ានៃក.អ. ។ គាត់បានសិក្សានៅមហាវិទ្យាល័យ **ជនតោកយ៉ាកទិសបូព៌** នៅទីក្រុងម៉ូស្គូ ហើយទទួលបន្ទុកធ្វើកិច្ចការជាមួយការិយាល័យ ក.អ.នៅប្រទេសចិន ។ យ៉ាងហោចណាស់ក៏១៦ឆ្នាំដែរ គឺគិតពីខែកក្កដា១៩២៣ ដល់ខែកក្កដា១៩៣៩ ដែលង្វៀនអាយកុកបានចូលរួមយ៉ាងសកម្មជាមន្ត្រីនៅក្នុងក.អ. បំពេញការងារនៅសហភាពសូវៀត អ៊ឺរ៉ុបខាងលិច ចិន ហុងកុង សៀម និងម៉ាឡេស៊ី ។ ប្រទេសវៀតណាមនិងប្រទេសដទៃទៀតនៃ **ឥណ្ឌូចិនបារាំង** មិនមែនជាចំណុចនយោបាយសំខាន់តែមួយគត់របស់គាត់ទេ បើទោះជាផ្នែកខ្លះនៃភារកិច្ចរបស់គាត់មានខ្លឹមសារសម្រាប់ខ្លួនគាត់ក៏ដោយ ។

ប៉ុន្មានឆ្នាំថ្មីៗនេះ យួនកុម.បានចាប់ផ្តើមបើកទំព័រថ្មី ចូលរួមអបអរសាទរជាមួយក.អ. ។ នៅឆ្នាំ១៩៨៤ ទិន្នានុប្បវត្តិប្រចាំខែរបស់វៀតណាមបានមួយសរសេរថា:

> **"ក.អ.បានផ្តល់ការណែនាំដល់បដិវត្តន៍ឥណ្ឌូចិន តាមការប៉ាន់ប្រមាណនៃស្ថានការណ៍អន្តរជាតិនិងការសម្រេចជាទូទៅលើមាគ៌ានយោបាយ និងអង្គការនៃប្រជាជននៅក្រោមអាណានិគម ក្នុងការតស៊ូប្រឆាំងនឹងចក្រពត្តិនិយម និងតាមរយៈការប៉ាន់ប្រមាណនិងសេចក្តីសម្រេចដ៏ច្បាស់លាស់ចំពោះស្ថានការណ៍នៅឥណ្ឌូចិន" ។**

គំនិតចង់ធ្វើសហព័ន្ធរបស់ប្រជាជនអស់ក្តីសង្ឃឹមដែលបារាំងហៅថាឥណ្ឌូចិន បានហូរចេញមកពីគំនិតក.អ. ដែលមានលំនាំដូចអនាគតសាធារណរដ្ឋសូវៀតនៅជុំវិញពិភពលោក ក្រោយពីបដិវត្តកុម្មុយនិស្តដណ្តើមបានអំណាច ។ ឆ្នាំ១៩២០ ឡេនីនបានសរសេរថា:

> **"សហព័ន្ធជាបែបផែនផ្លាស់ប្តូរមួយទៅរកឯកភាពពេញលេញនៃវណ្ណៈកម្មករនៃប្រជាជាតិផ្សេងៗគ្នា ។ ការអាចធ្វើសហព័ន្ធបាន បានត្រូវបង្ហាញឲ្យឃើញរួចទៅហើយនៅក្នុងការអនុវត្តន៍ ទាំងផ្នែកទំនាក់ទំនងរវាងសាធារណរដ្ឋសង្គមនិយមសហភាពសូវៀតរុស្ស៊ី (ស.ស.ស.ស.រ.) និងសាធារណរដ្ឋសូវៀតឯទៀត ហើយនិងទាំងផ្នែកទំនាក់ទំនងនៅក្នុងស.ស.ស.ស.រ. ចំពោះប្រជាជាតិទាំងឡាយដែលតាំងតែពីដើមមកមិនដែលស្គាល់ឋានៈជារដ្ឋពេញលេញ ឬរដ្ឋស្វយ័តឡើយ... ។ ហេតុនេះ ក.អ.មានភាតព្វកិច្ចក្នុងការបន្តអភិវឌ្ឍ សិក្សា និងសាកល្បងតាមការពិសោធន៍សហព័ន្ធថ្មីនេះ ដែលឈរនៅលើមូលដ្ឋាននៃ ប្រព័ន្ធសូវៀត និងចលនាសូវៀត" ។**

យោងតាមការនិពន្ធន៍ជាហូរហែរបស់ក.អ. មុនការឈានដល់ "អំណាចផ្តាច់ការវណ្ណៈអធនពិភពលោក" អនាគតប្លុកកុម្មុយនិស្តជាបណ្តាញមួយដែលប្រមូលផ្តុំរដ្ឋនីមួយៗ បញ្ចូលទៅក្នុង"សហភាពនៃសហព័ន្ធ" ។ នៅក្នុងលិខិតមួយ (ដែលមានលក្ខណៈជាឪពុកនិយាយទៅរកកូន) គណៈកម្មាធិការកណ្តាលបក្សកុម.ចិនបានសរសេរទៅគណៈកម្មាធិការកណ្តាលបក្សកុម.ឥណ្ឌូចិននៅខែមេសា១៩៣៤ ដោយបានបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់លាស់ថា:

> **"សមមិត្តទាំងឡាយត្រូវដើរតាមមាគ៌ារបស់យើង និងមាគ៌ារបស់សហភាពសូវៀត ។ គឺជាមាគ៌ាដ៏ជាក់លាក់មួយដែលមិនបរាជ័យ និងបានបង្ហាញផ្លូវទៅរកជ័យជំនះ... ។ កាន់ដៃគ្នាជាមួយបក្សកុម្មុយនិស្តបារាំង ជាមួយបក្សកុម្មុយនិស្តចិន ជប៉ុន ឥណ្ឌា និងឥណ្ឌូណេស៊ី ពួកម៉ាក់_ឡេនីននៅឥណ្ឌូចិននឹងបំបះបំបោរប្រជាជនដែលត្រូវគេជិះជាន់ ឲ្យងើបឡើងប្រឆាំងនឹងចក្រពត្តិនិយមលុះត្រាតែបានជោគជ័យ ។ របាំងរវាងតួមិនតាំងចិន (ក.អ.ចិន) និងឥណ្ឌូចិនបារាំងនឹងមិនអាចបំបែកប្រជាជនយើងបានឡើយ, សូវៀតឥណ្ឌូចិន និងសូវៀតចិននឹងរួមគ្នាជាមួយនឹងសហព័ន្ធពិភពលោកនៃសាធារណរដ្ឋសូវៀត ។ "**

ទ្រឹស្តីរបស់ក.អ.បានស្នើឲ្យធ្វើ**សាកលភាវូបនីយកម្ម**តាមការពិសោធន៍របស់សូវៀត ។ ក្នុងករណីឥណ្ឌូចិននេះមានន័យថា ដោយហេតុវៀតណាមមានប្រជាជនច្រើនលើសលប់ វៀតណាមជាអ្នកដើរតួ ធ្វើខ្មែរនិងលាវឲ្យទៅជាសហព័ន្ធឥណ្ឌូចិន ដូចរុស្ស៊ីយកប្រទេសជិតខាងរបស់ខ្លួនធ្វើសហភាពសូវៀតដូច្នោះដែរ ។ ចំពោះរឿងនេះ ពួកសូវៀតរុស្ស៊ីចេះតែថាឲ្យរួចពីមាត់ប៉ុណ្ណោះ អំពីគំនិតដែលខ្លួនចង់រកសិទ្ធិឲ្យប្រជាជាតិតូចតាច ក្នុងការកំណត់វាសនាខ្លួនដោយឯង។ ប៉ុន្តែ គ្រប់ការប៉ុនប៉ងដោយរដ្ឋាភិបាលរបស់សាធារណរដ្ឋសូវៀតទាំងឡាយក្នុងការរកសិទ្ធិនោះតែងតែបានជួបប្រទះជានិច្ចនូវការគាបសង្កត់យ៉ាងខ្លាំងក្លា ។

៥_បក្សកុម្មុយនិស្តឥណ្ឌូចិននៅលាវនិងនៅកម្ពុជាៈ១៩៣០_៤៥

នៅក្រោមឥទ្ធិពលក.អ. មេដឹកនាំយួនកុម.បានដៅទុកយ៉ាងត្រឹមត្រូវទៅលើនយោបាយអនាគតរបស់លាវនិងខ្មែរ តាំងពីបក្សរបស់គេចាប់កកើតឡើងម្ល៉េះ ។ មុនដំបូង មានបក្សកុម.មួយនៅប្រទេសបារាំងបានប្រកាសថាជាបក្សឯករាជ្យ ។ តែមួយខែក្រោយមក បក្សនេះក៏បានក្លាយខ្លួនជាសមាជិកជំនិតរបស់ក.អ. ។អាយកុកបានបំភ្លេចចោលនូវពិធីការគណៈកម្មាធិការប្រតិបត្តិរបស់ក.អ. ចុះថ្ងៃ២៨វិច្ឆិកា១៩២៩ ដែលបានអំពាវនាវដល់គ្រប់បក្សទាំងអស់ឲ្យចូលរួមគ្នាជាមួយ **បក្សកុម្មុយនិស្តឥណ្ឌូចិន** *(ប.ក.ឥ.)* ។ ចុងឆ្នាំ១៩៣០ ក្រោយពីក.អ.បានសើរើឡើងវិញអំពីបញ្ហាឈ្មោះបក្ស គេក៏បានចេញបញ្ជាឲ្យប្តូរឈ្មោះកុម្មុយនិស្តអន្តរជាតិឲ្យទៅជា**បក្សកុម្មុយនិស្តឥណ្ឌូចិន វិញ**។